

УДК 327:316.4

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА НА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Роман Вовк

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. (032) 239-44-63*

Розглянуто проблеми становлення інформаційного суспільства та його вплив на суспільно-політичні та економічні процеси в системі міжнародних відносин.

Ключові слова: інформаційне суспільство, інформаційна революція, Інтернет.

Характерною рисою сучасного суспільства часто називають інтенсивний розвиток інформаційних систем і технологій, що активно використовують на різних рівнях діяльності людини, починаючи від приватних інтересів і потреб аж до міждержавних та глобальних процесів. З'являються нові напрями в науці, економіці, політиці, мас-медіа, мистецтві, що безпосередньо ґрунтуються на новітніх технологіях та сучасних телекомунікаційних системах. Водночас інформаційна революція спричинила появу суспільних відносин нового типу. Оцінюючи розвиток суспільства та якість життя у ньому, передусім слід враховувати інформаційне забезпечення його громадян.

Прийнято вважати, що сучасне інформаційне суспільство сформувалося внаслідок чотирьох інформаційних революцій. Остання з них зумовлена винаходом та активним використанням комп'ютерів і цифрових мереж. Це дало змогу зберігати, обробляти та передавати інформацію в глобальних масштабах практично в режимі реального часу. На передній план виходить нова галузь – інформаційна індустрія, прямо пов'язана з виробництвом технічних засобів, методів і технологій для продукування нових знань.

Поняття «інформаційне суспільство» впроваджено на початку 60-х років минулого століття майже одночасно в США та Японії Ф. Махлупом і Т. Умесао, які набули популярності насамперед своїми дослідженнями динаміки розвитку наукоємного виробництва. Серед сучасних авторів простежуємо певні розбіжності між прихильниками різних напрямів дослідження інформаційного суспільства. До таких, що відзначають виникнення суспільства якісно нового типу, належать Д. Белл, Ж. Бодріяр, М. Постер, М. Пайор, Ч. Сейбл, М. Кастельс та ін. Прихильники ідей соціальної послідовності, серед яких найвідомішими є Г. Шиллер, М. Альєтта, А. Ліпіц, Д. Харві, Е. Гідденс, вважають інформаційне суспільство наслідком еволюції та трансформації суспільно-політичної, економічної системи під впливом науково-технічного прогресу та глобалізаційних процесів сучасності.

Аналізуючи існуючі аспекти розвитку інформаційного суспільства, Ф. Уебстер вважає, що «... зрозуміти тенденції розвитку інформації можна тільки з урахуванням історії розвитку капіталізму та його потреб. Інформаційний капіталізм сучасності суттєво відрізняється від корпоративного капіталізму, що існував на початку ХХ ст., а останній – далеко не те саме, що капіталізм періоду *laissez-faire* середини - кінця ХІХ ст. Говорячи про сучасний капіталізм, слід враховувати його специфічні риси: роль величезних транснаціональних корпорацій, інтенсифікацію та глобальні масштаби конкуренції (яка викликала стрімкі зміни в самій структурі капіталу), відносно скорочення ролі національного суверенітету і, звичайно, передусім глобалізацію» [3, с. 366].

Проблеми становлення інформаційного суспільства стоять на порядку денному керівництва кожної держави зокрема та світового співтовариства загалом. Розвинуті країни вже визначили свою політику та стратегію щодо побудови та розвитку інформаційного суспільства. Наприклад, 1993 р. створено план дій адміністрації США в області Національної інформаційної інфраструктури (*The National Information Infrastructure: Agenda for Action, 1993*); 1994 р. Комісією Європейського співтовариства прийнято план дій «Європейський шлях в інформаційне суспільство» (*Europe's Way to the Information Society. An Action Plan*). В Україні 2007 р. прийнято закон «Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки». Державний комітет зв'язку та інформатизації України 2008 р. розробив довгострокову державну програму "Електронна Україна", яка має на меті розвиток Інтернет-індустрії та створення на її базі "електронної держави».

Сьогодні функціонує ряд міжнародних організацій, завданням яких є сприяння побудові інформаційного суспільства: *Information Society Forum*, *European Survey of the Information Society (ESIS)*; 2000 р. прийнято Окінавську хартію Глобального інформаційного суспільства. Історичним є факт прийняття принципів побудови інформаційного суспільства та програми дій щодо його становлення на Всесвітньому саміті з питань інформаційного суспільства 2003 р. у Женеві за участі лідерів 161-єї країни.

На даному етапі склалося два умовних підходи щодо участі держави в розвитку інформаційного суспільства: західний та східний. Зокрема, країни Європи та США пропонують ліберальний підхід, який характеризується підтримкою приватних інвестицій у розвиток інформаційного суспільства, тоді як країни Азії надають перевагу централізованому формуванню економічних та культурних засад нового суспільства. При цьому телекомунікаційні послуги за західною моделлю здебільшого надають приватні компанії, водночас значна кількість держав Сходу намагається контролювати інформаційні потоки.

З економічної точки зору, громадян інформаційного суспільства передусім розглядають як споживачів новітніх інформаційних технологій та нових послуг, що вони надають, адже з кожним роком спектр комунікаційних можливостей, інформаційно-пошукових ресурсів, дистанційної освіти, електронної комерції, медіа-ресурсів, ігрового бізнесу тільки розширюється.

Розвиток глобальної інформаційної інфраструктури та Інтернет-технологій зокрема спричиняє також значні зміни у житті суспільства. В одній зі своїх праць М. Кастельс вказує на суттєву відмінність сучасного існування людини порівняно з недалеким минулим та вагомі зміни суспільної реальності. [1, с. 145] Він висловлює ідею мережевого індивідуалізму як «соціальної структури, а не зібрання ізольованих індивідів. Саме індивідууми вибудовують свої мережі, онлайніві та офлайніві, керуючись своїми інтересами, цінностями, нахилами та проектами. ... Інтернет є ефективним засобом підтримки слабких зв'язків, які за інших обставин були б втрачені в результаті компромісу між спробою вступу в фізичну взаємодію (включаючи зв'язок телефоном) і важливістю такого спілкування. За певних умов він може також допомогти у створенні нових видів слабких зв'язків, наприклад, через спільноти за інтересами, що з'являються в Інтернеті і мають різну долю».

У сучасних комп'ютерних мережах існує безліч спеціалізованих співтовариств, члени яких можуть належати до різних груп, реалізуючи у такий спосіб свої потреби та інтереси, формуючи свої соціальні зв'язки. Така «віртуальна дійсність» прямо пов'язана з реальністю і має безпосередній вплив на неї. У мережі люди працюють, навчаються, відпочивають, розважаються і водночас творять нові форми життя та нові прояви громадянського суспільства. Політичні інтереси є далеко не останнім предметом спільного зацікавлення користувачів соціальних мереж. Яскравим прикладом використання соціальних комп'ютерних мереж у політичних процесах держав є революції та протести в арабських країнах, де громадяни ділилися інформацією, координували свої дії через Інтернет. Характерним є той факт, що в різних країнах події відбувалися за подібним сценарієм, що черговий раз підтвердило ефект «стирання» державних кордонів у «віртуальній реальності». Сьогодні можна з впевненістю сказати, що «арабська весна» стала реальністю завдяки тим новим можливостям, що дає інформаційне суспільство.

Блоги, «живі журнали», соціальні мережі стали невід'ємною складовою сучасного Інтернету. Тут розміщено публікації школярів зі своїми фотографіями та повідомленнями і серйозні роздуми про важливі суспільно-політичні проблеми відомих державних та громадських діячів. Часто сьогодні можна отримати коментар щодо актуальних подій безпосередньо з персональних сторінок президентів, міністрів, керівників політичних партій, громадських активістів тощо. При цьому державні діячі можуть бути присутніми в мережі як звичайні громадяни «віртуального суспільства», і як посадовці з усіма повноваженнями та можливістю прийняття вагомих рішень.

З огляду на те, що кількість активних користувачів цифрових мереж постійно зростає, діяльність комерційних організацій та політичних структур набирає все більших масштабів. Якщо бізнес робить наголос на рекламі своїх товарів і послуг та дає зручніші способи оплати й доставки, то політики використовують широкий спектр найновіших політтехнологічних досягнень. Передусім активізується така діяльність напередодні виборів. З Інтернету можна отримати програми партій та їхніх представників, плани дій та результати

діяльності за попередні періоди з ілюстраціями та мультимедійними роликами. Постійно з'являються нові PR-технології, далеко не завжди чисті та відкриті. На службі окремих політичних сил вже не просто медіа-ресурси, що тиражують виступи, статті, рекламну продукцію та пропагандистські заходи. Існують команди дописувачів, які постійно моніторять популярні веб-ресурси та залишають коментарі, часто відверто провокативного характеру, спрямовані на підтримку «своїх» та дискредитацію опонентів, поширюючи неправдиву інформацію. Варто відзначити, що подібні методи політичної боротьби використовують у різних країнах, і доволі часто досвід одних беруть на озброєння інші. Одним з перших у передвиборній кампанії активно використав мережу Інтернет Барак Обама всього п'ять років тому назад, а сьогодні практично в усіх розвинутих країнах тією чи іншою мірою використовують комп'ютерні мережі у виборчих процесах.

Звичним явищем сьогодні стали так звані Інтернет-конференції за участю перших осіб держав. Така форма спілкування передусім спрямована на «громадян віртуального суспільства», оскільки традиційні засоби масової інформації часто залишаються поза їхньою увагою. Водночас таким способом вдається охопити більшу аудиторію, досягаючи ефекту присутності та уявної рівності, де кожен може висловити свою думку, хоча незручні питання можуть залишитися без відповіді.

Нові реалії інформаційного суспільства вносять зміни не тільки у внутрішню політику доволі різних за рівнем розвитку країн, але й у відносини між ними, в діяльність міжнародних організацій, суспільних рухів, фінансових груп, злочинних угруповань, окремих осіб. Змінюється предмет міжнародних відносин та методи їхньої реалізації, і часто осмислення сучасних міжнародних відносин без урахування ролі інформаційних технологій є просто неможливим. Такі якісні зміни повинні знаходити своє відображення в процесах прийняття зовнішньополітичних рішень. Новітні технології роблять міжнародні відносини більш динамічними та непередбачуваними, а національні економіки – чутливішими до глобальних процесів, що суттєво знизило здатність урядів контролювати інформаційні потоки. Уряди більшості країн лише шукають механізми, які даватимуть змогу пристосуватися до нових реалій, беручи за основу різні стратегії. Зокрема, США переконані в тому, що інформаційне суспільство настало і необхідно повною мірою скористатися наслідками інформаційної революції як у внутрішній політиці, так і в глобальних масштабах. Країни Західної Європи зорієнтовані передусім на отримання економічної вигоди за умови збереження існуючих культурних та суспільних цінностей. В Азійсько-Тихоокеанському регіоні цінність інформаційної революції вбачають насамперед у можливості економічного зростання та виході на світові ринки в інформаційно-технологічному сегменті. На Близькому Сході правлячі еліти стурбовані можливим впливом інформаційного суспільства на населення і, як засвідчили останні роки, не безпідставно.

Відзначаючи суттєвий вплив інформаційних технологій на людей та суспільство, не можна говорити про кардинальні зміни у світовій політиці.

Сучасна теорія міжнародних відносин ще не виробила достатньо ефективних методів дослідження динаміки системи міжнародних відносин. Класична теорія міжнародних відносин представляє сучасну політичну систему, відображаючи її структуру, інтереси, цілі, але тільки в статичному стані, оперуючи при цьому такими розмитими термінами, як «сфера інтересів», «полнос сили», «інтеграція», «блок» тощо.

Значної складності в дослідження системи міжнародних відносин додає глобалізація міжнародних відносин, що проявляється у зростанні взаємозалежності та взаємного зв'язку різних сфер суспільного життя та міжнародних процесів. За таких умов рішення на міжнародному рівні необхідно ухвалювати швидко та ефективно, без права на помилку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Кастельс М.* Галактика Інтернет: Размышления об Интернете, бизнесе и обществе / М. Кастельс. – Екатеринбург, 2004. – 328 с.
2. *Колодюк А.* Інформаційне суспільство. Шлях України / А. Колодюк. – К., 2004. – 309 с.
3. *Уэбстер Ф.* Теории информационного общества / Ф. Уэбстер. – М., 2004. – 400 с.

Стаття надійшла до редколегії 25.10.2011 р.

Прийнята до друку 05.05.2012 р.

INFLUENCE OF THE INFORMATION SOCIETY ON INTERNATIONAL RELATIONS

Roman Vovk

*Ivan Franko National University of Lviv,
Univertyetska St., 1, Lviv, Ukraine, 79000, tel. (032) 239-44-63*

This article describes the problems of information society formation and its influence on social, political and economic processes in the international system.

Key words: information society, information revolution, Internet.

**ВЛИЯНИЕ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА
НА МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ**

Роман Вовк

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, Украина, 79000, тел. (032) 239-44-63*

Рассмотрено проблемы становления информационного общества и его влияние на общественно-политические и экономические процессы в системе международных отношений.

Ключевые слова: информационное общество, информационная революция, Интернет.